

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v107.2025.16>

В. Г. Костенко

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Право, як і його об'єкти та предмети об'єктивується в практичній дійсності у визначених формах, зміст яких має узгоджуватися з певною метою, завданнями та принципами, які фактично дозволяють сукупності елементи об'єднатись у певну форму. Не є виключенням з цього правила також й здійснення реформи соціальної безпеки (далі – СБ) державної служби в умовах глобалізації, яке має здійснюватися у чітко визначених правових формах (тобто, з дотриманням вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України), тобто через юридично окреслені й організаційно впорядковані різновиди змін (перетворень), структурованих за напрямками здійснення такої реформи та пов'язаних із цільовою дією компетентних суб'єктів на систему забезпечення СБ на державній службі. Як убагацьється, така діяльність спрямовується на досягнення встановлених цілей щодо дійсного забезпечення належного рівня СБ державних службовців із урахуванням як позитивних, так і негативних впливів глобалізації на стан безпеки у відповідній сфері. Відтак, можемо дійти висновку, що комплексне наукове осмислення напрямів здійснення вказаної реформи дає змогу: по-перше, відповісти на запитання, що саме підлягає зміні в умовах глобалізації в системі СБ державної служби; по-друге, належно врахувати глобалізаційні тенденції, які впливають або можуть вплинути на стан безпеки у зазначеній сфері дії соціального права України. У зв'язку із цим, можемо констатувати нагальну потребу в з'ясуванні змісту зазначених напрямів реформування СБ державної служби у глобалізаційному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний аналіз наявної наукової літератури дозволяє дійти висновку, що багатьма ученими вже прямо чи опосередковано розкривались різні аспекти реформування СБ державної служби (серед яких, М.А. Барсук [1, с. 677, 679], В.В. Безусий [2], Я.В. Белінська [3], О.В. Грипич [4, с. 215–216], Л.М. Князькова [5], Л.Ю. Малюга [6, с. 88], О.М. Поплавська [7, с. 227], В.М. Соколов [8, с. 371–372] та ін. учені та дослідники). Проте, по сьогодні ученими не робились спроби комплексно окреслити сутнісний зміст цих напрямів здійснення реформи СБ державної служби в умовах глобалізації, що є теоретико-практичним питанням, що потребує вирішення.

Отже, **метою** цієї наукової статті постає комплексний аналіз основних напрямів реформування СБ державної служби в умовах глобалізації. Для досягнення цієї мети потребується вирішити такі *завдання*: 1) проаналізувати вплив глобалізації на зміст реформи СБ державної служби в Україні; 2) охарактеризувати структуру напрямів реформування СБ державної служби в умовах глобалізації; 3) проаналізувати окремі напрями реформування СБ державної служби в умовах глобалізації; 4) узагальнити результати наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі глобалізацію учені зазвичай розглядають як невідворотний глобальний процес динамічного характеру, що істотно позначається на всіх сферах життєдіяльності людини й суспільства, а серед іншого й на становищі держави, ставлячи під сумнів обсяг її суверенітету та спроможність виконувати базові завдання і функції [9, с. 177], зокрема й соціальну функцію. Водночас ця категорія має амбівалентну природу. Так, наприклад, В.Г. Воронкова пропонує розуміти глобалізацію як поєднання процесів інтернаціоналізації економіки, формування глобальних систем зв'язку, трансформації й послаблення ролі національної держави та зростання активності транснаціональних недержавних утворень (зокрема етнічних діаспор, релігійних рухів, а також кримінальних організацій) [10, с. 14]. Отже, закономірним буде зазначити, що наразі глобалізація може оцінюватись у таких двох полярно різних оціночних аспектах – позитивному та негативному.

Так, позитивний вплив глобалізації для людини як найвищої соціальної цінності та для держави полягає насамперед у поступовому розмиванні державних кордонів, що формує якісно нову конфігурацію глобального простору з оновленими правилами, каналами комунікації та ширшими можливостями для індивідів та їх об'єднань. У цьому контексті необхідно зважати на те, що сучасний світопорядок при цьому спирається не лише на підтримку й розвиток соціально-економічних і соціально-політичних інтеграторів міжнародної взаємодії, але й також на гарантування ключових елементів глобальної СБ. Зокрема, ученими справедливо відзначається, що глобалізаційні процеси, зокрема, дають змогу впорядковувати структуру споживання та створюють передумови для розширення відносин обміну й міжнародного поділу праці [11, с. 24]. У практичній площині вказане також означає розбудову міжнародної співпраці у сферах розвитку людського потенціалу, праці та зайнятості, оплати й умов праці, соціального захисту безробітних та інших груп населення [12, с. 160], подальше поглиблення міжнародного поділу праці й ефективніший перерозподіл фінансових ресурсів, що підвищує якість трудового життя та розширює життєві перспективи. Додатково, як зауважують учені, ефект суттєвої економії на масштабі виробництва створює потенціал для зниження цін, стійкого економічного зростання та збільшення рівня зайнятості, а також рівня якості життя, тоді як раціоналізація виробництва у глобальному контексті, поширення передових технологій і зростання конкурентного тиску стимулюють безперервні інновації [11, с. 26–27]. Таким чином, в умовах сьогодення є підстави стверджувати, що глобалізація створює економічні передумови для результативного здійснення соціальної функції держави, від якої залежить забезпечення належного рівня СБ населення та поступове якісне зростання цього рівня. Між тим, слід наголосити на тому, що в цілому підвищення економічної спроможності окремих країн саме по собі не означає, що вони автоматично набувають ознак соціальної та правової держави. Крім того, як справедливо зауважує Л.О. Васечко [13, с. 4], глобалізаційні процеси справляють позитивний правовий вплив, адже утворюють пріоритетну цінність людини, її життя і здоров'я та сприяють універсалізації стандартів прав людини, що вже спостерігається в сучасних умовах.

Натомість негативний вираз глобалізації для найвищої соціальної цінності та для держави окреслюється в Україні в чинному законодавстві, а саме у п. 10 розділу II Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента 2020 р. № 392/2020. У цьому пункті Стратегії констатується, що сучасна модель глобалізації сприяла поширенню міжнародного тероризму й злочинності, у тому числі в сфері кібербезпеки, а також в сферах незаконного обороту наркотичних речовин, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму й екстремізму, сепаратистських рухів, які підтримуються ззовні, нелегальної міграції, відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом, і поширення зброї масового ураження. Отже, як убачається, врахування негативних виразів глобалізації в реалізації соціальної функції держави має важливе значення з огляду на той факт, що в міру того, як наш світ стає все більш взаємопов'язаним у результаті глобалізації, стає очевидним й те, що соціальні питання також стають більш складними та взаємопов'язаними, впливаючи на спроможність держави створити умови СБ в державі в цілому та на рівні державної служби зокрема. Так, хоча глобалізація здатна вирішувати глобальні, регіональні та локальні проблеми, важливо мати на увазі і те, що вона також має тенденцію до створення нових й посилення існуючих проблем, які впливають на соціально безпечне існування на території держави.

Вказане засвідчує позицію, згідно якої назріла реформа СБ державної служби в Україні повинні здійснюватися з урахуванням неоднозначних виразів глобалізації, що прямо чи опосередковано впливають на безпековий стан забезпечення СБ держави в цілому та СБ державної служби зокрема. При цьому сприятиме комплексному врахуванню цих факторів те, що реформа СБ державної служби повинна здійснюватися комплексним чином, а саме в рамках відповідних напрямів (форм) реформування системи забезпечення СБ державних службовців. При цьому, зважаючи на множинність можливих підходів до класифікації таких напрямів здійснення зазначеної реформи, зауважимо, що їх доцільно розглядати саме у соціально-правовому контексті – через призму основних напрямів забезпечення СБ державних службовців. Відповідно, можна виокремити такі напрями (форми) здійснення реформи СБ державної служби в умовах глобалізації:

1) матеріальний напрям здійснення реформи СБ державної служби в умовах глобалізації, який насамперед пов'язаний із реформою системи оплати праці держслужбовців, а також виражається в «узгодженій з принципами права та врегульованій законодавством України стереотипізованою моделлю діяльності уповноважених забезпечувати належний рівень СБ» суб'єктів [14, с. 245]. Держава, як відповідальний роботодавець, зобов'язана забезпечувати (в рамках реформи СБ – комплексно удосконалювати) достатній рівень оплати праці державних службовців для забезпечення: по-перше, спроможності службовця забезпечувати свій базовий рівень СБ за допомогою трудового доходу (без додаткового звернення до певних способів соціального захисту) та не потрапляти у складні життєві обставини (швидко та з мінімальними соціальними ризиками виходити з них), що виражається у періодичних діях держави із перегляду достатності розміру грошової винагороди держслужбовців; по-друге, професійного та доброчесного виконання службових обов'язків, мотивованого досягнення результатів професійної діяльно-

сті. При цьому, враховуючи положення Закону України 2025 р. № 4282-IX, можна констатувати, що наразі законодавець уже впроваджує комплекс забезпечувальних заходів у зазначеному напрямі, адже поряд зі збільшенням кратності мінімальної заробітної плати держслужбовців вже передбачено, по-перше, уніфіковану класифікацію посад за професійними сім'ями та рівнями; по-друге, нову прозору модель оплати праці, яка поєднує постійну (фіксовану) та змінну (стимулюючу) складові;

2) оздоровчо-рекреаційний напрям здійснення реформи СБ державної служби в умовах глобалізації, що спрямований переважно на забезпечення держслужбовців і членів їх сімей належною медичною допомогою та заходами оздоровлення (зокрема, відповідного відпочинку). Слід звернути увагу на те, що чинне законодавство України вже гарантує, що державні службовці та члени їхніх сімей, які проживають разом із ними, користуються правом на безоплатне отримання медичних послуг у державних закладах охорони здоров'я (зокрема, в ст. 144 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 95 Закону України «Про Національну поліцію» та ін.). Зазначена гарантія поширюється й на період після припинення служби внаслідок виходу на пенсію чи відставки, що істотно підсилює соціальний захист уразливих категорій (насамперед осіб похилого віку). Такі норми законодавства, по-перше, позитивно впливають на стан безпеки в системі забезпечення СБ держави, а по-друге, засвідчує відданість держави виконанню своїх соціальних обов'язків, у тому числі щодо піклування про здоров'я держслужбовців і після завершення трудових відносин за їх участі. Поряд із тим, необхідно зауважити, що чинна редакція Закону України «Про державну службу» не містить конкретних норм, які прямо гарантували б, по-перше, загальне право державних службовців на безоплатне медичне забезпечення, а по-друге, послідовне впровадження у кожному органі державної влади заходів із збереження здоров'я працівників, зокрема через інституційне запровадження посад психологів, відповідальних за підтримання психологічного благополуччя та запобігання професійному вигоранню тощо. З огляду на це вбачається, що зазначені недоліки нормативного регулювання забезпечення СБ мають бути усунуті в межах здійснення реформи системи СБ державної служби в умовах глобалізації, яка сьогодні активно сприяє поширенню стандартів забезпечення здоров'я працюючих громадян в цілому та держслужбовців зокрема;

3) житлово-побутовий напрям здійснення реформи СБ державної служби в умовах глобалізації, який становить вагомий елемент системи забезпечення СБ держави в цілому та державної служби зокрема [див., напр.: 15, с. 145–159], що закономірно, адже його призначення полягає в забезпеченні службовців та осіб, що спільно з ними проживають, належними життєвими умовами й у розв'язанні їх щоденних соціально-побутових потреб, які впливають на стан СБ держслужбовця. При цьому зазначимо, що згідно ч. 2 ст. 54 Закону України «Про державну службу» таким працівникам може надаватися матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань, а її виплата здійснюється за процедурою, визначеною постановою Кабінету Міністрів України 2016 р. № 500, й може спрямовуватися, зокрема, на покриття невідкладних витрат чи витрат, пов'язаних зі складними життєвими обставинами (наприклад, ремонт житла, лікування членів сім'ї). Разом із тим, на практиці враховується, що обсяг і доступність зазначених

житлово-побутових гарантій СБ залежать від наявності бюджетних ресурсів і реалізації відповідних програм на державній службі. Також в цьому контексті слід мати на увазі, що ч. 1 вказаної статті Закону України «Про державну службу» законодавцем передбачається можливість надання держслужбовцям службового житла, згідно порядку, який затверджується Урядом. Утім, відповідний акт досі не ухвалено, що є нормативно-правовим чином обумовленим соціальним ризиком, який негативно позначається на СБ держслужбовців, й з огляду на визначальне значення належної реалізації житлових прав для досягнення соціально захищеного становища людини, потребує термінового вирішення. Отже, у контексті здійснення реформи СБ держслужби першочерговим є підготовка та ухвалення КМУ, по-перше, процедур забезпечення державних службовців службовими житловими приміщеннями й механізмів відшкодування витрат за найм житла у разі тимчасового переведення на іншу посаду в іншу місцевість; по-друге, цільової програми пільгових кредитів для державних службовців з метою придбання житла або поліпшення житлово-побутових умов, насамперед у післявоєнний період, з огляду на те, що ефективна відсіч збройній агресії потребує значних фінансових ресурсів, а тому, створення таких програм в умовах триваючої війни може негативно позначатись на потенціалі обороноздатності країни.

Висновки. Узагальнюючи викладене значимо, що здійснення реформи СБ державної служби в Україні має відбуватися з урахуванням неоднозначних (за оцінкою їх суто позитивного чи негативного виразу) проявів глобалізації, які безпосередньо чи опосередковано впливають на стан безпеки держави загалом та на СБ державної служби зокрема. При цьому можемо помітити, що в 2025 р. державою (у рамках Закону України № 4282-IX) були уже реалізовані окремі заходи з удосконалення системи забезпечення СБ державної служби, а саме в межах матеріального напрямку здійснення цієї реформи (зокрема, оновлено класифікацію посад за професійними сім'ями та рівнями, переглянуто структуру оплати праці, підвищено кратність мінімальної заробітної плати для держслужбовців і уточнено її кореляцію з ринковими показниками заробітної плати). Разом із тим повноцінне врахування позитивних і негативних факторів глобалізації можливе лише за умови комплексного характеру таких перетворень, а саме через узгоджене здійснення реформи за відповідними напрямами (формами) удосконалення системи забезпечення СБ державних службовців. З огляду на це, наразі потребується, зокрема: по-перше, закріплення в Законі України «Про державну службу» загального права держслужбовців на безоплатне медичне забезпечення, також на послідовне впровадження у кожному органі державної влади заходів із збереження здоров'я службовців; по-друге, затвердження Урядом: порядку забезпечення держслужбовців службовими житловими приміщеннями й відшкодування їх витрат за найм житла; цільової програми пільгових кредитів для держслужбовців на придбання житла (поліпшення житлово-побутових умов).

Література

1. Барсук М.А. Поняття і система функцій соціального захисту суддів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 677-681. doi:10.24144/2788-6018.2023.05.120.

2. Безусий В.В. Напрями соціального захисту державних службовців в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Т. 1, Вип. 4. С. 172-179. doi:10.32844/2618-1258.2019.4-1.29.
3. Белінська Я.В., Сафонік Н.П. Особливості й основні напрями соціального захисту інвалідів: зарубіжний досвід і можливості його застосування в Україні. *Проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 223-230.
4. Грипіч О.В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «соціальна безпека». *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Т. 2, № 4. С. 212-217. doi:10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-36.
5. Князькова Л.М. Напрями соціального захисту населення у зв'язку з військовою агресією Росії проти України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1 (42). С. 64-69. doi:10.32837/руув.v0i1(42).994.
6. Малюга Л.Ю. Форми і способи соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Університетські наукові записки*. 2023. № 5. С. 82-94. doi:10.37491/UNZ.95.8.
7. Поплавська О.М., Ярош В.В. Інструментарій забезпечення соціальної безпеки на різних рівнях прийняття рішень. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Економічна. Юридична*. 2025. Вип. 44. С. 222-229. doi:10.5281/zenodo.15094758.
8. Соколов В.М. Характерні риси захисту соціальних прав державних службовців. *Юридична наука*. 2019. № 12 (102). С. 367-376.
9. Зварич Р.В. Національна держава: поняття, ознаки, функції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2011. 214 с.
10. Воронкова В.Г. Філософія євроінтеграції. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2006. № 25. С. 14-29.
11. Дибя О.М., Осадчий Є.С. Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 7. С. 19-28.
12. Conceptual principles of international cooperation in labour relations / N.O. Melnychuk, L.V. Kulachok-Titova, D.H. Sevryukov, Y.O. Ostapenko, V.M. Shkoda. *Work Organisation, Labour & Globalisation*. 2022. Vol. 16 (2). P. 158-172. doi:10.13169/workorglaboglob.16.2.0158.
13. Васечко Л. О. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 4-8.
14. Шкода В.М. Стан правового регулювання матеріального напрямку соціального захисту працівників митних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 74, Ч. 2. С. 244-249. doi:10.24144/2307-3322.2022.74.75.
15. Шкода В.М. Правове регулювання соціального захисту працівників митних органів: дис. ... д-ра філософ.: 081. Київ, 2023. 256 с.

Анотація

Костенко В. Г. Ключові напрями реформування соціальної безпеки державної служби в умовах глобалізації. – Стаття.

Стаття присвячена з'ясуванню основних напрямів реформування соціальної безпеки державної служби в Україні в умовах глобалізації. Здійснення цієї реформи, потреба в якій вже тривалий час назріла, повинна враховувати ту обставину, що безпековий стан у сфері забезпечення соціальної безпеки державної служби характеризується тим, що на нього здійснює вплив глобалізація, який може мати як негативний, так і позитивний характер. Врахування такої властивості глобалізації під час реформування соціальної безпеки державної служби можливе у тому разі, коли реформа соціальної безпеки державної служби здійснюватиметься комплексним чином, а саме в рамках відповідних напрямів (форм) реформування системи забезпечення соціальної безпеки державних службовців. При цьому, зважаючи на множинність можливих підходів до класифікації таких напрямів здійснення зазначеної реформи, зауважимо, що їх доцільно розглядати саме у соціально-правовому контексті – через призму основних напрямів забезпечення соціальної безпеки державних службовців. Так, матеріальний напрям здійснення реформи соціальної безпеки державної служби в умовах глобалізації наразі здійснюється через встановлення залежності розміру грошової винагороди службовців від ринкових орієнтирів оплати праці, а також системної модернізації режиму оплати праці державних службовців. Оздоровчо-рекреаційний напрям здійснення цієї реформи потребує закріплення в Законі України «Про державну службу», які гарантуватимуть: загальне право державних службовців на безоплатне медичне забезпечення; послідовне впровадження у кожному органі державної влади заходів із збереження здоров'я працівників. Житлово-побутовий напрям здійснення вказаної реформи потребує ство-

рення та затвердження Урядом: порядків забезпечення державних службовців службовими житловими приміщеннями й механізмів відшкодування витрат за найм житла; цільової програми пільгових кредитів для державних службовців на придбання житла або поліпшення житлово-побутових умов.

Ключові слова: глобалізація, державна служба, напрями соціальної безпеки, реформа соціальної безпеки, удосконалення законодавства, форми соціального захисту.

Summary

Kostenko V. H. Key areas of reforming social security in the civil service in the context of globalization. – Article.

The article clarifies the principal directions for reforming social security in the Ukrainian civil service under conditions of globalisation. It argues that reform (long overdue) must proceed on the understanding that the security of civil servants' social protection is shaped by global forces that operate with both adverse and beneficial effects. Such dynamics can be accommodated only if the reform is conceived and implemented in an integrated manner, within coherent domains (forms) of the system that ensures the social security of civil servants, and analysed in a socio-legal frame through the prism of the core areas of that security. In material terms, reform presently turns on aligning levels of monetary remuneration with labour-market pay benchmarks and on the systematic modernisation of the civil-service remuneration framework. In the health and recreation domain, statutory consolidation within the Law of Ukraine "On Civil Service" is required so as to guarantee civil servants a general right to free medical care and to mandate consistent health-preservation measures in every public authority. In the housing and living domain, governmental action is needed to approve procedures for the allocation of official service accommodation and for the reimbursement of housing expenses, together with a targeted programme of preferential loans enabling civil servants to purchase housing or improve their living conditions. Continued neglect of these matters entrenches legally conditioned social risks in civil-service employment, undermining the social security of the civil service as an institution. Given the centrality of effective social-rights realisation to a socially protected human position, the article maintains that urgent, integrated solutions are required within the reform process, expressly calibrated to globalisation's impact on the State's social security in general and on the civil service in particular.

Key words: civil service, domains of social security, forms of social protection, globalization, improvement of legislation, social security reform.

Дата надходження статті: 30.09.2025

Дата прийняття статті: 27.10.2025

Дата публікації: 27.11.2025